

Az elmaradott vidéki térségek fenntartható fejlődésének programja

(Programkonceptió)

1 INDOKLÁS

A régióban, a kistérségekben és a régió településein végzett területfejlesztési munka során szembesültünk azokkal a szomorú tényekkel, amelyek azt tükrözik, hogy a Dél-Dunántúl, a vidék, különösen a hátrányos helyzetű régiók vidéki térségei, köztük is a peremi elhelyezkedésű, aprófalvas térségek településeinek lakossága súlyosan és alapvetően kiszorult azokból a fejlődési folyamatokból, amelyek ma Magyarország nemzetközi versenyképességét biztosítják.

A TSZ-ek, ÁG-k termelékenységének fejlődése és a 60-as, 70-es évek iparfejlődése következtében a falusi lakosság felhagyott korábbi önellátó életmódjával, a háztáji termeléssel, ellátásuk, vásárlási szokásaik megváltoztak, közeledtek a városi lakosságéhoz.

A rendszerváltáskor azonban az összeomlott bányászat, nehézipar, építőipar, korábban a KGST, főként a Szovjetunió piacára dolgozó könnyűipar, feldolgozóipar nem szerveződött újjá a régióban, helyét nem töltötték ki külföldi tőkére alapozott befektetések (a Dél-Dunántúl tőkevonzó képessége a leggyengébb a régiók közül, az új befektetések döntően az ország középső és nyugati részére koncentráálódtak). Első sorban a vidéki lakosság maradt munka nélkül, mivel a korábbi munkásszállító közlekedési rendszerek a gazdaság összeomlásával együtt megszűntek, a lecsökkent jövedelmek mellett a mobilitás romlott.

A mezőgazdaság a TSZ-ek, állami gazdaságok megszűnése következtében ugyancsak jelentős létszámleadóvá vált. A mezőgazdaság alapvetően Rt-k formájában szerveződött újjá, melyek iparosodott technológiákkal, magas termelékenységi színvonalon dolgoznak, a hatékony termelés érdekében leszűkítették termékválasztékukat (a növénytermesztésben alapvetően búza és kukorica termelésre szorítkoznak, az állattenyésztés háttérbe szorult, főként baromfi, sertés és marhatenyésztésre szűkült), termékfeldolgozást nem végeznek, ezért munkaerőigényük minimális. Ugyanakkor a monokultúrás termelési szerkezet következtében az időjárással és a globalizált piaccal szembeni kiszolgáltatottságuk

jelentősen nőtt, mely időnként politikai feszültségek forrásává is vált, s a probléma megoldását kormányzati szintről várják. Nem vitatva a hatékony kormányzati szerepvállalás lehetőségét s fontosságát, témánk szempontjából fontos felfigyelni arra a tényre, hogy a termelők problémája alapvetően piaci természetű, és a leszűkített termelési struktúrából következik. A helyzet kialakulását jelentősen modulálja az EU agrárpolitikája is, amely a bővítés előtti tagok érdekeinek megfelelően elsősorban termelő-centrikus, s bár egyre világosabban válik külön a vidéki települések és lakosság érdeke az agrártermeléstől, a szemléletváltás még csak szándék szinten jelent meg.

A korábbi jelentős termékfeldolgozó kapacitásoknak (konzervipar, húsipar, tejipar, cukoripar, stb.) csak a töredéke maradt meg, részben az exportpiacok már említett feladása miatt, részben azért, mert az értékesített kapacitásokat megvásárló szakmai befektetők első sorban a piacot kívánták megvásárolni, a feldolgozó kapacitásokra kevésbé volt szükségük.

A folyamatok összegzésekként elmondható, hogy a mezőgazdaság és az arra épülő élelmiszeripar eltartó-képessége, foglalkoztatási képessége minimálisra csökkent, ma már az agrárium és a vidék fogalmának összemosása súlyos döntési hibákhoz vezet. Az nagyüzemi mezőgazdaság szereplői és a települések több szempontból érdekellentétbe kerültek: a nagyüzemek jelentős része nem vesz részt a települési és szociális problémák megoldásában, a nagygépek elhasználják a közúti infrastruktúrát, a cégek felélik a környezeti tartalékokat, a táj „agrársivataggá” válik, a talajok állapota kémiai elszennyeződés és öntözéshiány miatt romlik. Az EU támogatáspolitikájából következően az agrár- és vidékfejlesztési források első sorban az agrárgazdaság közepes és nagyvállalkozásainak kedveznek, a vidékfejlesztés és a foglalkoztatást nagymértékben érintő családi vállalkozói, őstermelői kör támogatásai elégtelenek.

A kereskedelemben elterjedtek a bevásárlóközpontok, melyek sokszor alacsony minőségű, de olcsó termékekkel magukhoz vonzották a vásárlókat, a korábbi kis tőkés kereskedelmi egységek jelentős része nem bírta a versenyt és megszűnt. A helyi ellátás színvonala ennek következtében romlott, hiszen a bevásárlóközpontok a nagy lakosságszámú városokba és azok peremére települtek. Az állami, önkormányzati tulajdonú közszolgáltatások (iskola, egészségügy, posta, vasút, stb.) is jelentősen megritkultak, elérhetőségük nehezebbé vált.

A lakosság így az ellátás szempontjából és a munkalehetőségek tekintetében egyaránt kiszolgáltatott helyzetbe került.

A régió közlekedési elérhetősége a régiók közül a leghalványabban fejlődött (gyakorlatilag a vasútvonalak és a vasúti és közúti járatok csökkenése miatt még romlott is).

A fenti tényezők és számos, e helyen nem részletezett ok miatt a vidéki, alacsonyán képzett társadalmi rétegek, csoportok, különösen a roma származásúak életperspektívái jelentősen romlottak, jelentős az elszegényedés, terjed a mélyszegénység, s mindez egyre kevésbé kötődik a roma származáshoz.

A vidéki térségek kiszolgáltatottságuk következtében nem képesek megtartani és saját hasznukra fordítani megmaradt erőforrásaikat sem. A képzett munkaerő elvándorol, a nyersanyagok, a mezőgazdasági termények bevételei a nagycégeknek koncentrálnak, a lakosság egyre jellemzőbben inaktívként, segélyezettként, eltartottként él, valódi életcélok nélkül. Kiterjedt problémává vált a megélhetési bűnözés, a mentális, morális züllés, a munkától való elfordulás, az alacsonyabb életszínvonalra való tartós berendezkedés, az egészségre káros életmód folytatása. Ez utóbbiak jelentősen rontják a lakosság munkavégző képességét, a munkaerő-piacra való visszatérés esélyeit akkor is, ha lenne adekvát munkaerőigény. Mindezt tetézi a lakosság előregedésével együtt járó, az önkormányzatokra nehezedő szociális nyomás.

A KSH elvégezte a kistérségek fejlettségbeli besorolását ún. komplex mutató alapján.

Ennek segítségével behatárolásra került az elmaradott kistérségek, a valamint a legelmaradottabb kistérségek köre. Közülük további szűkítéssel elkülönítésre került az a 33 legelmaradottabb kistérség is, amelyek a leggyengébb mutatójúak közül 1millió fős lakosságot reprezentálnak. Közülük a Dél-Dunántúlon 8 kistérség található. Ezek azok a térségek, amelyekben a felsorolt negatív tendenciák, jelenségek halmozottan és koncentráltan vannak jelen.

A kormányzatok számos kísérletet tettek a hátrányok mérséklésére, a területi leszakadás ellensúlyozására, ezek azonban nem hozták meg a remélt eredményt. A globalizáció, a kialakult gazdasági szerkezet és más tényezők alapján szinte kilátástalannak tűnő helyzetben kellene olyan működési és fejlődési modellt felállítani, amely képes megfékezni a leírt tendenciákat, megalapozza a kistérségek pozitív jövőképek megfogalmazását és reményt nyújt a lakosság számára olyan egyéni életcélok kitűzésére, amelyekért érdemes mozgósítani egyéni, családi és közösségi képességeiket, megmaradt erőforrásaikat.

Programunkban e sokrétű, rendkívül bonyolult problémakomplexum megoldására kívánunk módszertant kidolgozni a működési modelltől a tényleges megvalósításig.

A megoldás véghez vitelében fontos szerep hárul a fiatal vidéki értelmiségre, s nem csak abban az általános értelemben, hogy lakóhelyükön való megtartásuk a vidék jövőjének záloga. Bevonásuk azért is fontos, mert a program sikerre vitele olyan emberekkel valósítható meg, akik hisznek benne, akik bíznak a jövőben, szemléletüket nem a csalódottság, hanem az ambíció határozza meg, korszerű ismeretekkel rendelkeznek és tanulási hajlamaik lehetővé teszik az új megközelítések, feladatok és tudás elsajátítását.

2 PROGRAMKÉSZÍTÉS

Vállalkozásunk a leszakadó kistérségek további leszakadását megakadályozó, fejlődésüket megalapozó program felállítására irányul. A program központi követelménye a fenntarthatóság, mely a fő gazdasági és társadalmi folyamatokra vonatkozik.

A programkészítés a következő fő fázisokra bomlik:

1. Helyzetelemzés
2. Programkészítés
3. A program végrehajtását biztosító feltételrendszer meghatározása
4. A végrehajtás feltételrendszerének biztosítása, a végrehajtás eredményorientált megszervezése.

2.1 Helyzetelemzés

Az érintett kistérségek, a Dél-dunántúli Régió és a régió megyéi által készített helyzetelemzések, programok kiinduló információt jelentenek. További adatgyűjtésre, elemzésekre a fenntarthatósági és fejleszthetőségi szempontok (erőforrások, potenciálok) szerint van szükség. A fejlődési lehetőségek reális beavatkozási pontjainak feltárása az előfeltétele annak, hogy az elmaradott térségek egyre nagyobb mértékben tudjanak saját képességeikre, produktumukra támaszkodni, egyúttal csökkenteni a környezettől és a költségvetési támogatásoktól, visszaosztott jövedelmektől való függésüket.

2.1.1 Nemzetgazdasági összefüggések

Az önfejlődés képességének kialakítása nemcsak helyi, hanem nemzetgazdasági érdek is, mivel a rendelkezésre álló források elosztásának jelenlegi rendszere nem biztosítja a fenntarthatóságot. Az elszegényedés, az elvándorlás, az rendkívül alacsony foglalkoztatottság, a fejlettségi mutatókban tükröződő elmaradás tartós folyamattá vált. Mindez gúzsba köti a költségvetést, mivel nem tud kilépni a magas jövedelemközpontosítás és újraelosztás ördögi köréből.

A problematika néhány gazdaságpolitikai és politikai összefüggése, melyekre eddig nem sikerült megoldást találni, a következő:

a. Valós munkaerőpiaci igények nélkül a munkaerőpiacra való belépést, visszatérést segítő programok hatékonysága alacsony, miközben csökkenő arányú foglalkoztatottakra és munkáltatóikra egyre elviselhetlenebb terhek nehezednek.

b. A költségvetési egyensúlyhoz vezető intézkedések oly mértékű változásokhoz vezetnek a lakosság és az érintett intézményrendszerek (oktatás, egészségügy, stb.) körében, hogy politikai tekintetben nem vihetők keresztül (ld. egészségügyi reform)

c. A fejlesztési források elosztásában az a paradoxon érvényesül, hogy miközben folyamatosan kitüntetett cél az elmaradott térségek felzárkóztatása, a rájuk fordított források nem vezetnek versenyképességük erősödéséhez, a tényleges forráseloszlás az elmaradott térségek preferálása ellenére a fejlett térségekbe „húz”, a területi különbségek hosszú és rövidtávon egyaránt nőnek. Ez részben abból adódik, hogy a támogatások jelentős része végső fogyasztássá válik, nem vesz részt az újratermelési folyamatban, a fejlesztésre szánt források egy része pedig nem a szándékok szerinti területen „landol”, mivel az elmaradott térségek a kedvezményes hozzáférés ellenére sem mindig versenyképesek a fejlettebb térségek pályázóival szemben.

d. A belső önellátást szolgáló termelés megszűnése, a privatizált élelmiszer-feldolgozó üzemek bezárása következtében a bevásárlóközpontok árukínálata egyre nagyobb mértékben importra épül. Az elszegényedett lakosságot támogató központi források a bevásárlóközpontokon keresztül kiáramlanak a vidéki térségből, a kereskedelmi szervezetek nyeresége pedig kiáramlik az országból is. Így a versenyszférából származó központosított jövedelem jelentős része az ország számára elveszik.

2.2 Programkészítés

2.2.1 Kistérségi gazdaságfejlesztési modell

A program központi gondolata az erőforrások megőrzésére, fejlesztésére, multiplikatív hatásaik maximális kihasználására épülő helyi piacfejlesztés azon termékek és szolgáltatások piacán, amelyek előállításához adottak és fejleszthetőek a feltételek. Ez a biztosítéka annak, hogy az elkészülő program végrehajtható legyen, önfenntartó fejlődési folyamatokat indítson el és fenntartható eredményekhez vezessen. Ehhez részletes, a múltbeli folyamatokra is kiterjedő helyzetismeretre és hosszú távon összegyűlt tapasztalatra van szükség annak érdekében, hogy a kidolgozásra kerülő megoldások reális alapokon nyugodjanak, e nélkül ugyanis nem valósítható meg az elérhető legjobb példák, technológiák, innovatív megoldások eredményes adaptációja. A feladat eredményes kivitelezéséhez jelentős elkötelezettség is szükséges, mely nem elégszik meg a szakmai tekintetben elégséges megoldásokkal, hanem az adott helyszínen releváns, reálisan keresztülvihető, az adott népesség, közösség adottságainak, igényeinek és képességeinek megfelelő akciókhoz vezet.

A helyi piaci igényeknek a saját kínálat révén történő kielégítése a belső foglalkoztatás fő hajtóereje. A térségi, helyi piac kifejlesztésének fő céljai:

- az erőforrások, újraelosztásból és termelésből származó jövedelmek rendszeren belül tartása, újrafelhasználása, akkumulációja
- olcsóbb, fenntarthatóbb élelmiszerellátás
- jelentős foglalkoztatás-növelés

A belső piac nem jelent védett piacot, ezért a törekvéseknek ki kell állniuk a mindenre kiható globális verseny próbáját.

A modell reális megvalósíthatóságát elméleti számításokkal szükséges megalapozni mindazon termék- és szolgáltatási körben, amelyek a belső piac tárgyát képezik.

A versenyképes termék-előállítás egyúttal a külső környezet számára történő értékesítést is lehetővé teszi, amennyiben a keresleti, minőségi, árkritériumokat teljesíti, kereskedelmi és logisztikai rendszere hatékony. Ebből következően a belső piac fejlesztésének a logisztikai optimalizáció, a minőségfejlesztés kritériumainak is meg kell felelnie.

Mindezekon túlmenően a magas foglalkoztatáshoz vezető kisüzemi gazdaságfejlesztési modell megköveteli a hálózatos, integrált struktúrák, a klaszterek kialakítását is. A modell ezért egy jelenleg legfeljebb nyomokban létező, de alapelemeit tekintve részben meglévő és fejlesztendő feltételrendszerre épül.

A versenyképesség megteremtéséhez és fenntartásához nem elegendő az adaptációs képesség megteremtése, a folyamatosan változó környezeti feltételrendszerben a fejlődőképesség megőrzéséhez szükség van a saját, belső innovációs képesség kialakítására és fenntartására is. Ezért a helyzetelemzésnek külön figyelmet kell szentelni az olyan innovációs potenciáloknak, amelyek az adott környezetben reálisan kiaknázhatóak.

A fenti feltételeknek megfelelő termelési integrációk, hálózatos struktúrák gyorsan elérhetnek egy olyan fejlettségi állapotot, amelyen túl a helyi piac igényeit meghaladó mennyiségű termék előállítására vállalkozhatnak. A jól megszervezett rendszerek az import termékek valóságos versenytársává válnak, a kedvező hazai termelési, természeti feltételek közepette visszaszerezhetik a hazai piacot, valamint exportképessé válnak.

A modell mint gondolkodási, tervezési konstrukció a kistérségekre épül, a valóságban természetesen a kialakuló termelési rendszerek, integrációk, szövetkezetek a termékek, a termőhelyi adottságok, a piaci igények és más tényezők természetének megfelelően jönnek létre.

2.2.1.1 A modell fő beavatkozási területei

Helyi élelmiszerpiac

Az elmúlt évtizedek folyamatai következtében a vidéki települések, térségek belső társadalmi és gazdasági kohéziója meglazult. Az egyes területeken korábban jellemző, a talaj- és éghajlati adottságoknak, mikroklímának megfelelő mezőgazdasági termékek előállítása megszűnt, az egymásnak és a városnak szánt termékek eltűntek a piacról. Helyüket átvette a bevásárlóközpontok nemzetközi kínálata, mely első sorban állandó, évszaktól független elérhetőségével, árszínvonalával és esztétikai tulajdonságaival vette át a piaci pozíciókat. Megkönnyítette ezt a mezőgazdaság rendszerváltás utáni tulajdoni átrendeződése, valamint a monokultúrás gazdálkodás irányába történt elmozdulása, a volt szovjet piac elvesztése, melyek komoly kínálati vákuumot okoztak.

Az eredmény: túlnemesített, drága szaporítóanyagot, speciális szakértelmet, drága kórokozók elleni védelmet igénylő, háztáji körülmények közt gazdaságosan

nem előállítható fajták elterjedése, a közízlés „EU-konform” átalakítása, melynek értelmében nem a valóságos tartalom (kedvező élettani hatások, íz), hanem a küllem, a minőség látszata, illúziója dönti el a piacképességet.

A sikeres és fenntartható helyi piac kialakításának feltételei:

- versenyképes ár
- magas és ellenőrzött, igazolt minőség, követhető származás
- a bevásárlóközpontokénál könnyebb elérhetőség
- a vásárlói tudatosság erősítése, az egymás számára való termelés helyi kultúrájának, mint értéknek a meggyökereztetése.

Láthatóan nem egyszerű e kritériumok teljesítése, a modell elméleti kidolgozása éppen az adott helyszín reális megoldásainak azonosítására irányul.

A fenti kritériumok elérése számos további feltétel teljesítését igényli, melyek a program részét képezik. Közülük általánosan kiemelhető pl. az olcsó helyi energiaforrásra, az alternatív energiatermelésre való támaszkodás, a termőhelyi adottságokhoz illeszkedő fajtakiválasztás, stb., ezek képezik a program valóságos „know-how-ját”, a reális megvalósíthatóság, eredményesség és fenntarthatóság zálogát. A program feladata ezek kimunkálása.

A helyi termékek nem csupán a helyi lakosság ellátását szolgálhatják, hanem viszonylag jelentős volumennel bekapcsolódhatnak a turizmus kiszolgálásába részben a szállodák, vendéglátó létesítmények ellátásán keresztül, részben a termékek ajándékként történő értékesítése révén.

Nagyüzemi gazdálkodás, nagykereskedelem

A mezőgazdasági nagyüzemek üzemméretükkel, technológiájukkal és technikájukkal megalapozták a nemzetközi versenyképességet. A vidék szempontjából első sorban alacsony foglalkoztató-képességük jelent hátrányt, saját szempontjukból pedig a leszűkült termékstruktúrából adódó magas piaci és időjárási kockázat terheli gazdálkodásukat. A kockázatot növeli, hogy termékfeldolgozásról az érintett térségekben gyakorlatilag nem beszélhetünk.

Az előrelépés a fentiekből következően az intenzív, viszonylag kis földterület-igényű, nagy hozzáadott érték-tartalmú, feldolgozott termékek irányába vezet mindazok számára, akik a profilváltást a kockázatcsökkentés érdekében fontosnak tartják. Ez egyúttal földterület vagy termelési érték-arányosan magasabb foglalkoztatási igényt is jelent az esetek többségében.

Turizmus

A vidéki térségek kevés olyan attrakcióval rendelkeznek, amelyek önálló vonzerőként tudnak funkcionálni a turisztikai piacon, azonban számos olyan potenciállal bírnak, amelyek önálló működésre nem alkalmasak, de koncepciózus termékfejlesztés keretében programokba, élményláncokba, klaszterekbe szervezhetőek. Ez által olyan méretű turisztikai potenciál hozható létre, amely számottevő hatást képes gyakorolni a vonzerőre, a látogatottságra, ezen keresztül a helyi foglalkoztatásra és önfenntartó képességre. A reális megvalósíthatóság fontos szempontja a rendszerelméleti megközelítés, a térstruktúrák adottságainak figyelembe vétele, valamint a helyismereten alapuló realitásérzék, a vidék kínálatának a kiemelt vonzerőkre történő felfűzése, a regionális és turisztikai körzetek szerinti kínálat programcsomagokban való megjelenítése, a desztináció-menedzsment megszervezése és a hatékony marketing.

A turizmushoz kapcsolódóan a mezőgazdaság helyi piacához hasonlóan és részben ahhoz kapcsolódóan kifejleszthető azon hagyományos kézműipari, népművészeti termékek, ajándéktárgyak piaca, amelyek ma szinte teljesen hiányoznak a turizmus kínálatából.

Szolgáltatások

A szolgáltatások terén első sorban a fejlődést szolgáló üzleti szolgáltatások és azok helyi infrastruktúrája, a helyi társadalom cselekvőképességét, fejlődőképességét, szemléletmódját befolyásoló szociális-társadalmi szolgáltatások körében van szükség fejlesztésre. A gazdaságot közvetlenül az üzleti szolgáltatások befolyásolják, a helyzet általános megváltoztatását azonban különösen a gondolkodás megváltoztatása idézheti elő. Ennek keretében általánosan a vidék értékeinek, a vidék által kínált perspektívák, a tanulás és szakmaváltás, a vállalkozóvá válás előnyeinek, a munkába és a jövőbe vetett hit fontosságának kell megfelelő súlyt szentelni, további kiemelten kell foglalkozni az önbizalom erősítésével, a közösség és az együttműködés előnyeinek tudatosításával. Ezek az előfeltételei annak, hogy jól működő, szervezett hálózatos struktúrákat lehessen létrehozni.

Ipar, ipari parkok, logisztika

A jelenlegi időszakban az ipar allokációs kritériumai nem kedveznek a vidéknek. Ennek ellenére az iparnak és az azt kiszolgáló üzleti infrastruktúrának nagyon fontos szerepe van, hiszen a már meglévő kapacitások kihasználtsága nem megfelelő. Ez az infrastruktúra részben a

helyi vállalkozások fejlődéshez nyújt teret, másrészt befektetési célpontként funkcionál. Mindkét téren előrelépés szükséges. A helyi vállalkozások szempontjából különösen a vállalkozók képzésére, a vállalkozások piacképességének erősítésére, pályázó képességének megteremtésére vagy javítására van szükség, a befektetővonzás szempontjából pedig tudatos kapcsolatépítést kell megvalósítani. A befektető-keresésnek a reális szakember- és infrastruktúra kínálaton, valamint a klaszter jellegű fejlődést segítő együttműködési lehetőségek felmérésén kell alapulnia. A partneri kör kiválasztása tekintetében az adottságok mellett a fejlesztési célokra célszerű koncentrálni, figyelembe véve az ÚMFT, az ÚMVP fejlesztési céljait, a regionális innovációs stratégiát valamint a Pólus programot és a városok gazdaságfejlesztési céljait.

A célterület szempontjából releváns ipari és logisztikai parkok a mezőgazdasági termékfeldolgozás és az integrációban, klaszter-rendszerben termelt termékek begyűjtése, raktározása, feldolgozása, értékesítése tekintetében jelentenek fontos infrastrukturális háttérrel. A felsoroltak értelmében nem kell kizárni a kifejezetten agrár-ipari, agrárlogisztikai célú fejlesztések megvalósítását, azonban messzemenően törekedni kell a már megvalósult ipari és logisztikai parkok által kínált kapacitások hasznosítására. A meglévő parkok nagyobb hálózatok esetén a kisebb, körzeti begyűjtő és raktározó helyként szolgáló pontok második lépcsős integrációját is biztosítják.

Figyelembe kell venni a közelmúltban megvalósult, megvalósítás alatt álló vagy középtávon megvalósítandó közlekedési infrastruktúra-fejlesztéseket, melyek jelentősen befolyásolhatják egyes térségek fejlődési lehetőségeit.

Megújuló energia

A vállalkozás sikerének egyik kulcskérdése a versenyképes árat meghatározó önköltség. Az önköltség fő elemei közül a bérek versenyképessége objektíve garantálható. Ezt némileg ellensúlyozza a jövedelmeket terhelő adó- és járulékterhek magas szintje, azonban ez még nem vezet versenyképtelenséghez. A másik fő költségtétel az energia, mely növekvő tendenciája miatt előnyé is kovácsolható, ha helyileg biztosíthatóak azok az energiaforrások, amelyek alacsonyabb költségszinten, kiszámítható módon állnak rendelkezésre. Ezzel a csökkenthető a globális folyamatokkal szembeni kiszolgáltatottság. A program egyik kitüntetett fejlesztési célja ezért

a megújuló energiaforrásoknak a program szolgálatába állítása, a versenyképességet támogató költségszinten, figyelembe véve a foglalkoztatási vonatkozásokat is. Ezzel kapcsolatos jó gyakorlatok tanulmányozása, előzetes modellvizsgálatok lefolytatása már megtörtént, folyamatban vannak figyelemre méltó fejlesztések, az eredmények továbbfejlesztésére és a programcélokkal való összehangolására van szükség.

Innováció

A programkészítés fontos szempontja, hogy a hagyományokon alapuló, a múltból hozott tudást a legújabbal ötvözve lehet sikert elérni. Az elért fejlődés fenntarthatóságának feltétele a megújulás, a termékek és szolgáltatások fejlesztésének képessége. Ezért a program keretében előkészítésre kerülő projekteket a meglévő tudás- és kompetenciaközpontokkal, menedzsmentszervezetekkel együttműködve kell kialakítani, valamint továbbfejleszteni. Kiemelt az egyetemek szerepe (Kaposvár, Pécs, Keszthely). Szükség van helyi innovációs bázisok, műhelyek kialakítására is, amelyek az adott térség (kis-vagy mikrotérség) konkrét fejlesztéseinek megalapozását végzi. A kompetenciaközpont funkciókat az adott termékcsoporthoz vonatkozásában felkészült, meglévő nagyüzemek, integrátorok tölthetik be.

A legexponáltabb fejlesztési témák:

- A közintézmények alternatív energiával való ellátása
- A növénytermesztési kistermelői ágazat alternatív energiával való ellátása
- A helyi körülményekhez (talajadottságok, mikroklíma) igazodó fajták kiválasztása, őshonos fajták gyűjtése, génbankjuk kialakítása, szaporítóanyagának előállítása és a piaci igényekhez igazodó nemesítése
- Speciális növényfajták és technológiák adaptációja (technológia transzfer)
- Helyi termék fejlesztés (turisztikai, kézműves

Környezetvédelem, környezetfejlesztés

A fenntarthatóság általános feltétele a környezeti fenntarthatóság, a vidékfejlesztés szempontjait figyelembe véve azonban ennél sokkal

közvetlenebb érdekek fűződnek a környezeti károk helyreállításához, azok megelőzéséhez és a környezet fejlesztéséhez.

A vidék lakóhelyi környezetként és turisztikai célterületként csak akkor funkcionál, ha természet-közelsége vonzó, megőrzött természeti környezetet jelent. A lepusztult, sivár, egyhangú természeti környezet nem hordoz előnyöket a városi étellel szemben.

A kisgazdaságokra épülő belső élelmiszerpiac csak akkor válik piacképesé és vonzóvá, ha igazolhatóan organikus termelési feltételrendszerre épül. Ez lehet a legnagyobb előnye, amellyel alternatívát képes nyújtani lakóhelyként, rekreációs környezetként és turisztikai célpontként egyaránt. Ebből következően a programnak ki kell térnie a környezeti állapot elemzésére és a helyreállítás, fejlesztés programozására is.

Partnerség, kapcsolatrendszer, szervezeti kapacitások

Az eredményesség érdekében, a feladatok sokrétűsége miatt szükség van mindazon szervezetek és személyek közreműködésére, amelyek és akik a helyi közösségek életére, gondolkodására jelentős hatást gyakorolnak, valamint rendelkeznek olyan szervezeti, humán és eszköz-feltételekkel, amelyek a megvalósítás során nélkülözhetetlenek. Feltétlenül el kell kerülni azt a gyakorlatot, hogy az új programhoz teljesen szeparált, vadonatúj „garnitúra” kerüljön kiépítésre, mivel a szervezeti elkülönülés egyben a programozott sikertelenség záloga. Ezzel szemben lehetőség szerint a meglévő erőforrások integrálására, a meglévő, a kistérségekben és esetenként a mikrotérségekben jelen lévő szervezeti egységekre célszerű támaszkodni, a humán kapacitások megerősítésével.

Erős érdekeltséggel, jól működő, a célterületeken élő kapcsolatrendszerrel rendelkezik a Dél-dunántúli Regionális Munkaügyi Központ. Integrációs szerepe mellett a Dél-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség nélkülözhetetlen szereplő, valamint kulcsszereplők az érintett kistérségek társulásai, azok tanácsai és munkaszervezeteik, valamint a kistérségekben jelen lévő regionális vagy dekoncentrált kormányzati szervezetek megbízottai. Az iparfejlesztés vonatkozásában a program eredményes résztvevője lehet az Ipari Parkok Egyesület, amely a régió ipari parkjait hálózatos rendszerbe fogja össze, Pécs központtal.

2.2.1.2 Területi érvényesség

A tervezett helyszínek az ún. „Zászlóshajó” programban érintett kistérségek, a kistérségi központok neve szerint a következők:

Baranya: Sásd, Sellye, Szigetvár

Somogy: Barcs, Csurgó, Lengyeltóti, Kadarkút

Tolna: Tamási

Fontos megjegyezni, hogy bár a zászlóshajó program a felsorolt kistérségekre terjed ki, a programkoncepciónak azonban a 33 kistérségre vonatkozó támogatások kivételével alkalmazhatónak kell lennie a régió minden vidékies kistérségére, különösen az elmaradott helyzetűekre.

2.2.1.3 Veszélyeztetett, különösen hátrányos helyzetű társadalmi csoportok kezelése

A program készítése során külön figyelmet kell szentelni a mélyszegénység által érintett és a roma társadalom problematikájának. Nem várható, hogy középtávon maradéktalanul megoldhatóak ezek a kihívások, a program keretében azonban el kell érni a kulcsproblémák azonosítását, figyelemmel kell lenni az érintett társadalmi csoportok foglalkoztathatóságának és képzésének, képezhetőségének fejlesztésére, és el kell indítani azokat a folyamatokat, amelyek hosszabb távon érdemi eredményeket hoznak.

2.3 A megvalósítás feltételrendszerének meghatározása és biztosítása

A program részeként annak kidolgozását követően meg kell határozni a végrehajtás feltételrendszerét, a következők szerint:

- szervezeti rendszer, hálózat kialakítása
- partnerségi kör
- humán erőforrás
- infrastruktúra
- eszközök
- információrendszer, adminisztráció (működés, jelentések, monitoring, értékelés)
- pénzügyi és ösztönző eszközök.

Külön kell foglalkozni azzal, hogy a jelenlegi támogatási és pályázati rendszer mennyire adekvát az adott feltételrendszer biztosíthatósága tekintetében. A programkészítés sürgősségét indokolja, hogy a 2009-2010. évi akciótervben már szükséges lenne érvényesíteni a programkészítés tapasztalatait, a két feladat azonban párhuzamosan kerül végrehajtásra. Félő, hogy a programozás elhúzódása következtében annak tapasztalatait csak két év csúszással lehet hasznosítani, ami a program eredményes megvalósítását megkérdőjelezheti. Ezt a problematikát kormányzati oldalon kezelni szükséges.

3 VÉGREHAJTÁS

- végrehajtási intézkedési terv.
- projektálás
- projektvégrehajtás előkészítése
- megvalósítás
- monitoring, az eredmények rendszeres értékelése, visszacsatolás.

4 A PROGRAMKÉSZÍTÉSHEZ ÉS A VÉGREHAJTÁS MESZERVEZÉSÉHEZ SZÜKSÉGES HUMÁN ÉS SZERVEZETI KAPACITÁSOK

A régió rendelkezik azzal a szervezeti és humán kapacitással, amely a feladat érdemi megoldásához szükséges. A régió területfejlesztési tanácsadó és kutató cégei, egyetemei rendelkeznek a szükséges helyismerettel és tapasztalatokkal az eddig elvégzett regionális, megyei, kistérségi, települési, Leader, üzleti programkészítései, pályázatokhoz készült tanulmányai, a mindezek keretében rendezett workshopok, programvégrehajtások alapján.

Ugyancsak kiemelten fontos az az élő kapcsolatrendszer a különböző szintű önkormányzatokkal, vállalkozásokkal, egyházakkal, roma és egyéb civil szervezetekkel, kulcsszereplőkkel, akik a helyzetfeltárás, a programkészítés és a megvalósítás tekintetében releváns segítséget nyújthatnak. Az eddigi előkészítések keretében felmérésre került az a szakértői kör, akik gyors és hatékony munkavégzéssel képesek a végrehajtható program elkészítésére és végrehajtásának megszervezésére.

A megvalósítás keretében felhasználásra kerülnek mindazon szellemi teljesítmények és jó gyakorlatok, amelyek az eredményes és fenntartható programozáshoz szükségesek

A rendelkezésre álló források hatékony felhasználása feltétlenül indokolja, hogy a program készítésére a régióban élő és annak helyzetét, programjait kiválóan ismerő szakértői kör kapjon megbízást.

Pécs, 2008-05-09

Dr. Göndöcs István

Eco-Cortex Kft

ügyvezető